

K. T.

Unîversîteya Artûklûyê ya Mêrdînê

Enstîtuyê Ziwananê Ganîyan yê Tirkîya

Şaxê Mayzanistê Ziwan û Kulturê Kurdan

Projeya Lîsansê Berzî ya Bêtez

“BEYI SE BENA?” SERO TEHLÎLÊK

Veysel ACAR

15721008

Şêwirmend: Doç. Alk. Dr. Shahab VALI

Mêrdîn 2018

KILMVATE

Ma zaf weş zanê ke serebutî çend munde bibê zî eser der heqê serdemê ke behsê ey beno û der heqê ey de nusîyeno ma rê malumatanê raştekinan dano. Eserê “Beyi Se Bena” ke ma na proje de sero xebitîyayî der heqê serdemê xo de ma rê malûmatanê raştekinan û ecêban dano. J. Îhsan ESPARÎ mintiqaya ke ma rê şinasî ya û edetê ke ma zanê eserê xo rê kerdo babet. Mi zî nê eserî goreyê qaîdeyanê romanî çend ke mi ra ame tehlîl kerd, raştê ci nê tehlîl de fikr û ewnîyayîşê mi zî tede estê.

Mi pirojeya xo binê new sernuşteyanê esasîyan de tehlîl kerd. Mi xebata xo de goreyê teknîkê tehlîlkerdişî bi eşkerekardişê “ babet, tehlîlê kesayetan, mundişê serebutan, ca û dem”î destpê kerd. Sernuşteyê pêkewtişî de zî mi der heqê pêkewtişê ke mabênê kesan de û pêkewtişê ke kesayetî xo mîyan de ciwîyenê behs kerdî. Dima no eser mîyanê “kamder tewirê edebî” de ca gêno, ez na babet sero vinderta. Qismê peyenî de seba ke eser behsa serebutêkê komelkî keno, mi zî hetê “sosyolojik, psikolojîk û bawerî” ra etud kerd.

Ez wina bawer kena ke yew eserî sero çend fikrê cîya cîyayîyan reyde tehlîlî bîyerê kerdiş, eser hende beno dewlemend. Tehlîlê eseran fehmkerdişê eserêkî de ma rê hetkarî keno.

ÖZET

Çok iyi biliyoruz ki olaylar kurgusal olsa bile bir eser yazıldığı ve bahsettiği dönemler hakkında bize gerçekçi bilgiler verebilir. Bu projede incelediğimiz “Beyi Se Bena?” eseri de bahsettiği dönem hakkında bize ilginç ve gerçekçi bilgiler veriyor. J. İhsan ESPAR yaşadığı, yaşadığımız bölgenin kültürü ve gelenekleriyle örülü ve bize çok tanıdık gelen bir eser kaleme almış. Ben de bu eseri roman tekniklerine olabildiğince uyararak ve açıkçası kendi yorumlarımı da fazlasıyla katarak tahlil ettim.

Projemde “Beyi Se Bena?” eserini 9 ana başlık altında tahlil ettim. Çalışmama roman tahlil etme tekniğine uygun olarak “Konu, Kişi Analizleri, Olay Örgüsü, Yer ve Zaman” unsurlarını açıklamakla başladım. “Çatışma” unsurunda kişilerin birbiriyle ve kendi içlerinde olan çatışmalardan bahsettim. Sonra eserin “Hangi edebi tür” içerisinde değerlendirilebileceği konusunda çıkarımlarda bulundum. Son kısımlarda da eser toplumsal bir olaydan bahsettiği için toplumu “Sosyolojik, Psikolojik ve İnanç” yönlerinden inceledim.

Bir eser üzerinde ne kadar farklı fikirlerde yorum yapılabilirse eserin o kadar zenginleşeceği fikrindeyim. Eser tahlilleri bizim bir eseri daha iyi anlamamızda ve o esere daha farklı bakış açılarıyla yaklaşmamızda bize yardımcı olur.

TEDEYÎ

KILMVATE	I
ÖZET	II
TEDEYÎ.....	III
DESTPÊK.....	1
A. BABET	2
B. TEHLÎLÊ KARAKTERAN	3
1. HESEN AXA.....	3
2. HUSEYN AXA	3
3. BEYI.....	4
4. HESÎBA.....	4
5. GELOYÊ XÎNT.....	5
6. EFENDÎ.....	5
7. SERDAR	6
8. BENGÎ.....	6
9. BADÎN	6
10. PERÎXANE	6
11. ZIRAVI.....	7
12. MELA MEHMÛD.....	7
13. DARDÎ.....	7
14. BÎLAL	7
15. HUSKÎYE.....	7
16. ŞEREVDÎN	7
17. BÊZARI.....	7
18. MIHÊ GULI	7
19. EVDO	8
20. SELÎM	8

21. BAŞÇAWIŞ WISIF.....	8
C. MUNDIŞÊ SEREBÛTAN.....	9
D. CA.....	11
E. DEM.....	12
F. PÊKEWTIŞÎ.....	13
1. HESEN AXA - HUSEYN AXA	13
2. GELOYÊ XÎNT - HESÎBA.....	13
3. BAŞÇAWIŞ WISIF.....	13
4. BEYI – ZIRAVI	14
5. EFENDÎ.....	14
G. KITAB KAMJÎN TEWIRO EDEBÎ MÎYAN DE CA GÊNO	15
H. ETUDE SOSYOLOJÎK Û PSÎKOLOJÎK	16
I. ESER DE BAWERÎYÊ KOMELÎ.....	17
PEYNÎ	18

DESTPÊK

Ez wazena na xebata xo de kitabê J.Îhsan Esparî “Beyi Se Bena?” ser ro tehlîl bika. No kitab mîyanê xo de der heqê kultur û sosyolojîyê komelê ma de gelekî motîfan hewêneno. Merdimo ke nê kitabî wend, şêno cuya dewe, eqrabatîye û tewir bi tewir raştîyê komelkî bivîno. Coka ma eşkenê nê kitabî mîyane katagorîya eseranê realîstan de tasnîf bikerê. Çunkê nuştox komelê weş tehlîl kerdo û bêmudaxale raştîyanê komelî neqlê kitabî kerdo.

Ez do verê hemîn babeta nê kitabî sero behs bika û biteferuat tehlîlê karakteran sero vîndera. Biraştî hetê karakteran ra no kitab wendoxî gelekî mird keno û bal anceno.

Bê guman dem û ca, yew eser de elemanê tewr muhîmî yê. Fehmkerdişê komelî de wendoxan rê benê lîlik. Ma nê eserî de zî na raştîye zaf weş vînenê. Çend mi ra bêro ez do kitabî de tespîtê ca û demî sero vîndera.

Tehlîlê yew kitabî de mudişê serebûtan zafînî objektîf o. Yanî kam kitabî biwano wa biwano hetê mudişê serebûtan ra yew çî fehm keno la belê ganî reyna zî ma mudişê serebûtan sero vînderê û na xebata xo de ca bidê ke tehlîlê eserî hina serkewte bîyero kerdiş.

No kitab hetê pêkewtişan ra gelekî numûneyan dano destê ma. Hem pêkewtişê cîya cîya karakteran hem zî pêkewtişê ke yew karakterî mîyan de (xo mîyan de) asîyenê. Ez do der heqê pêkewtişan de zî tay çîyan vaja.

Nînan ra pey az do rewşanê dînî û mîstîkan sero bixebita. Taybetî kitabî mîyan de cayê mîstîkî ca gêne. Nînan ra behs bika û nê qismê xebata xo de der heqê komelî sero tesîrê şêxan, hem hetê dînî hem zî hetê polîtîk ra behs bika.

Peynîya xebata xo de zî do hetê sosyolojî û psîkolojîyê komelî de tehlîl bika. Kitab hetê tasnîfkerdişê edebî ra kam tewirî mîyan de ca gêno, na babet sero vîndera.

A. BABET

Nê kitabî de yew dewa şenike esta, cuya na dewe bi kultur û edetanê xo tesîr kena cuya însanan sero. Nuştoxî na rewşe hewayêko raştekin ardo çimanê ma ver. Çarçewayê babeta nê kitabî kilmekî ma eşkenê wina vaje: Cinîyeka ciwane esta, nameyê xo Bey a. Mergê mêrdeyê aye dima, Beyi ra teber her kes der heqê cuya Beyi sero qerar dano, behsa na rewşe keno. Dîyarkerdişê sibarojê Beyi de Beyi teber de manena. Subje nê obje bena. Merdimê dewijî sayê orf u û edetî û çiyê ke heya ê şaxî dîyî, vînayî cuya na cinîyêka ciwane sero hukm danê. No hîkaye, hîkayeyê cinîyeka kolekerdeyî yo.

Nuştox na babeta eslî ra teber, sosyolojîyê cuya dewe mintiqa û unsurê kulturî zî hawayêko weş ano verba ma. Biraştî çîyo ke nê kitabî de hina zaf bal anceno, mesajê nimate yê. Fikrê mi o yo ke karakteran ra hina zaf serebutî hina aver ê, hina çim danê. Kitab hetê wendoxî ra zaf bitehm o. Ez wina bawer kena ke kam ke nê kitabî biwano xo ra û dormareyê xora zaf çîyan eşkeno bivîno.

B. TEHLÎLÊ KARAKTERAN

1. HESEN AXA

Vistewreyê Beyi, Pîyê Serdar û Bengî u Badînî yo.

Eser de karakteran mîyan de o yo ke tewr çiman ver ro yo Hesên Axa yo, xora kitab bi bahskerdişê ey dest pê keno.

Dewe mîyan de şexsiyetanê averan ra yew o. Tewr rojawanê dewe de yew banê ey esto. Rez, bexçe û hêgayê ey zaf ê çunkî yew laj o û erdê pîyê ey tenya ey rê mendo, bar nêbîyo. Çend ke erdê ey zaf o labelê xebat ra, cite ra hes nêkano. Hêgayanê xo îcare dano şarî, debara xo wina keno.

Seba ke şar ey ra vano “Axa” zaf kêfê ey yeno û zaf cayan de na rewşe eşkera keno. Cinîya xo Perîxane gonî ver girewta coka hes nêkano. Teyna yew çiyê Perîxane ra razî yo, o zî Perîxane tira vana “Axa”.

Lajê Hesên Axayî Serdar ke ekserde awe de şî, xeneqîya û merd, beno ke heme çî ra ver Beyi ser fikirîya tewr zaf aye ver kewt. Çunkê zanayêne ke orf û edetê înan gore qerarê sibarojê Beyi de baro pîl keweno milê ey.

Beyi, kêneya datîzayê ey Huseyn Axayî ya. Hesên Axa zî a dewe tewr zaf datîzayê xo Huseyn Axayî ra hes keno. Hem na merdimeyî hem zî seba ke Beyi veyveka newa ya Hesên Axa rewşa Beti sero zaf eterîyeno û qehrîyeno coka psîkolojîya ey xerepîyena. Çîyo ke Hesên Axayî tersneno vitvita dewijana, fesadîya şarî ya. Êdî hewce keno ke lezûbez ganî yew qerar bido.

2. HUSEYN AXA

Pîye Beyi yo. Hesên Axayî reyra averê dewe o yo, dadîzayê Hesên axayî yo. Banê Huseyn Axayî tewr rojhelatê dewe de, mîyanê daran û zergûnîye de yo. Erdê ey zaf çin o labelê eksê Hesên Axayî, Huseyn Axa zaf xebetkar o, jîhat o. Çi erdê ey bibo rawenû, çîneno debara xo xebatê xo ra veyeno.

Pîyê Beyî yo labelê qerarê der hegê Beyî de çîyên nêveno, heme bar fînenî milê vistewreyê Beyî datîzayê xo Hesên Axayî. O zî rewşa Beyî sero zaf dejeno, zaf zerrîzîz o labelê pawîbê qerarê Hesên Axayî yo.

Kitabî mîyon de rayo ke no karakter tewr zaf nêvîyareno, teslîmkerdişê lajî yo. Bawer bi eskeranê devlete keno lajê xo Bengî yî dana destê înan. Dewijî na mesele sero ey suçdar kenê. Badî hêş yeno sereyê ey sero û xeletîya xo ferq keno.

3. BEYI

Kênaya Huseyn Axayî, Serdarê ke ekser de merdbi, cinîya eya.

Karakterî ke nameyê xo dayo kitabî. Serebutî yen aye sero vîyarenî yan zî dormareyê aye de qewmîyenê. Nuştoxî hîs, qisey û fikranê Beyi raşte raşt bi fekê aye nedayo. Hina zaf behsê kes û serebutê ke Beyi sero tesîr kerdî. Teknîko winasî îzn dano ke merdim xo dekero herinda karakterî. Pasîfîya karakterî wendoxî rê cayo hîra virazeno ke wendox hîsanê karakterî hina rind fehîm biko.

Ma ke kitabî wend, ma qiseykerdişê Beyi, tekîlîya aye bi şarî ra, cayo ke hîsanê xo îfade kena nêvînanê. Ma hewayêko zelal vînenê ke Beyi der heqê cuya xo de wayîrê qale nîya. Kam çî qerar bido, a her tim bêveng maneno. Qerarê ke der haqê aye de yenê dayîş aye û nas û dostanê aye xemgîn kenê.

Yew wext ra pey bêsiûdîya aye bena bêsiûdîya dewe. Çî xezebe bêra dewe sero, sebeb her tim Beyi ya. Dewijî êdî aye sey yew cadû vîrenê.

Eke ma bipersê sebebê heme çîyî “Viyamendişê Beyi yo?” Goreyê fikrê mi sebebê nê tavrê dewijan “Vîyabîyîşê Beyi” sero yo. Coka şarî mîyan de no vate zaf vajîyeno: Mêrdeyê tok e merd, ti zî mirena!

4. HESÎBA

Waya Hesên Axayî ya. Cinyîya Mela Mahmûd a.

Eser de cinîyeka fesad a. Kar û barê aye zemê şarî yo. Çî xezeb bêro dewe ser, gêna bena sereyê Beyi de girêdana. Vernîyê kitabî de birayê xo Hesên Axayî ver kewena, ma aye wina şinasnenê. Key ke mêrdeyê aye Mela Mehmûd, Bengî reyra erzîyeno peyê berî, heme suçî erzena vîyeyê Beyi ser. Dewe mîyan de qalan çarnena û kena ke wa her kes bawer biko

ke çî yeno înan sero sebeb Beyi ya. Xora senî wazena wina zî kena Beyi çimê dewijan de sîya kena.

Dewijî pêro zanê ke Hesîba fesade û dewe verpê dana la belê reyna zî qalê ke Hesîba vetî dewe mîyan de vila benê û kebilîyenê.

5. GELOYÊ XÎNT

Eslê xo a dewe (Sayerek) ra nîyo. La seran ra na hete a dewe de ciwîyeno. Her kes tira razî yo. Şarê dewe ey sey yew merdimo zanaye vînenê. Efendîyî, Geloyê Xînt erşawito Sayerek.

Her kes meraq keno ke Geloyê Xînt çî fikirîyeno. Labelê o her tim bêveng vindeno û derheqê nê meseleyan de çîyêk nêvano. Peynîyê kitabî de Geloyê Xînt bi fekê xo eşkere keno ke bêvengîya ey bîya sebebî nê heme probleman. Seba ke vengê xo nê kerdo meseleyî hende bîyê xirab. Nê samedî ra peynîya eserî de heme dewijan rê xitab keno û dergû dila qisey keno seke qesasê bêvengîya seran bigêro.

Geloyê Xînt mutaasibîy cuya dewe raşt nêvînenê. Mavejê mergê birayî ra pey cinî danê birayê bînî. Nê edetî ra zaf eciz o.

Karakterêko ecêb o: Hem vano Peygamberî zî xeletî kenê hende goreyê komela xo avero, hem zî vano Homayî dinya Efendîyî sero xelîknaya, pironaya. Geloyê Xînt vano ke êdî dinya sey verî nîya. Ê edetê ke verî estbî ganî nê wextî de çinîbî. Nê hetî ra Geloyê Xînt merdima raşnvîr asîyeno la dîma ma ewnîyenê ke bawerîyanê xo rê bêşik beste yo û qet zî xo nê bawerîyan sero tenkît nêkeno.

6. EFENDÎ

Keyeyê Şêx Elîyê Palî ra yew şêx o, kitab wina dano şinasnayîş. Dewijî pêro girêdayeyê keyeyê nê şêxî yê.

Karakterê Efendî asaye de dînî temsîl keno la belê ma ke eser de ewnîyayê bi vateyanê xo, bi kerde û cuya xo, eksê dînî têngêreno. Yew cayê kitabî de vano ke: Merdiman Homayî xeleqnayo û sey ehmaqo ey rê îbadet kenê. Manayo ke komel dana ey, o ziddê ê manayî de yew karakter o. Xususîyetê ey ê polîtîk û ideolojîkî hina kifş û dîyar ê. Vateyê ey ê winayîn estê, vano ke ganî kurdî bibê wayirê çek û tîfingan, eke kurdî yewbînan rê nêbê hetkar destek

nêdê yewbînan, kes hetê kurdan nêkeno. Vano Kurdî ganî wayîrê hêzî bibê û xo ra bawer bê. Merdimêko roşnvîr asîyeno kitab de. Her tim kitabê waneno. Seke Geloyê Xînt vano kitabê ey ê bi alfebeyê latînkî nuştêyê estê. Fikranê xo eşkera keno: “Îslâmîyet kulturê ereban o. Kuran zî kitabêko der heqê kultur û mîtolojîyê ereban de nusîyayo.” Eke ma bi kilmekî behsê ey bikê Efendî hetê dînî ra nê hina zaf hina hetê îdeolojî ra çim dano.

Nê vatiş û malumatî der heqê Efendîyî de îmkân danê ke ma taxmînan bikê. Çimkî no şexsîyet tarîxî mîyan de zî ciwîyayo û yeno şinasnayiş. Ez wina bawer kena ke Efendî yo ke J.Îhsan Espar kitabê xo de nuştu, Şêx Mihêdîn bi xo yo. Seke şar tira vano şêxo komunîst. Raşte zi Şêx Mihêdîn şarî sero tesîrêko polîtîk ronayo.

7. SERDAR

Mêrdeyê Beyi o. Lajê Hesên Axayî yo pîl o. Hîkaye û serebûtî pêro bi ey cirîyenê. Serdar şono ekser û ewra de awe de şano, xeneqîyeno. Wina yeno zanayiş. Peynîya kitabî de eşkere beno ke oxmoke Serdar nêmerdo, ciwîyeno.

8. BENGÎ

Lajê Hesên Axayî yo. Zirawî reyde zewecîyaye yo. Birayê ey Serdar ke ekser de merd, pîyê Bengîyî -Hesên Axa- mareyê Beyi, Bengî reyde birneno. Eşkerê ke yenê dewe, seba yew mesele, Bengî lekemat dano eşkerî ro û wina vengên dano û erzîyeno pey berî.

9. BADÎN

Lajê Hesên Axayî ya qîc o. Seba ke emrê ey zaf qîc o ey Beyî reyde mare nêkenî.

10. PERÎXANE

Cinîya Hesên Axayî ya. Duşmenîya keyeyê Perîxane û Hesên Axayî sero, gonî vero daya Hesên Axayî. Heyatê xo de tewr zaf çîyêko tersena wesnî ya. Tim tersena ke Hesên Axa wesnî bîyaro aye ser. Karaktêraka baş a. Perîxan zaf rewşa Beyi ver kewena û çiray bawer nêkeno ke Beyi suçdar a. Tim paşt da Beyi.

Kitabî de, yew cade, qesîdeyek bi fekê aye vjîyena. No zî nawneno ke edebîyato fekî no komelî mîyan de cayo muhîm gêno. Şar hîs, fikr û dejanê xo bi edebîyatê fekî ano ziwan.

11. ZIRAVI

Cinîya Bengîyî ya. Verê ke Beyi wesnîya aye nêbiybî, mabênê Ziravi û Beyi zaf weş bi, sey wayê yewbinî bê. La badê ke mareyê Bengî û Beyi birîya êdî Zirave Beyira teqayêne, tira zaf celayêne. A zî nê heme probleman zî Beyi kerdêne sebeb.

12. MELA MEHMÛD

Melayê dewe yo. Hesîba cinîya ey a. O zî sey cinîya ey Hesîba zaf qalan dima gêreno. Zaf bimerak o. Negeyê eskeran ra pey, o zî Bengî reyde kewt heps.

13. DERDÎ

Cinîya Huseyn Axayî ya. Maya Beyi ya. Teyna yew sahne de vîyarena. Uca de zî dana Beyi ro.

14. BÎLAL

Dewijê înan o ke şaristan de ciwîyeno. Ey rê vanê kerwa. Peynîya kitabî de xebera Serdarî o ano.

15. HUSKÎYE

Karakterêka dewij a.

16. ŞEREVDÎN

Karakterêko dewij o.

17. BÊZARI

Karakterêka dewij a.

18. MIHÊ GULI

Karakterêko dewij o.

19. EVDO

Datê Perîxan o. Ey datê Hesên Axayî, Selîmî kişto.

20. SELÎM

Datê Hesên Axayî yo.

21. BAŞÇAWIŞ WISIF

Seke nameyê ey ra yeno fehmkerdiş yew ekser o. Çimanê dewijan de temsîlê dewlete, o yo. Lelmata ke Bengî dayebî eskerî ro, nê mesele ra pey yeno dewe ke Bengîyî tewkîf biko. Verê verêkan zaf nerm û merdîmên o. Dewijan rê beno meyman. Behs keno ke cuya dewe çend weş a. Key ke waştîşane xo yê nimateyan xo dest kerd, yanî Bengî ke bi destê dewijan da teslîm kerdiş, rîyê xo yê rastkên nawneno înan. Rîyê dewlete înan nawneno: serdin, bihêrs, xidar...

C. MUNDIŞÊ SEREBÛTAN

- Vajîyeno ke Serdar ekser de awe de şîyo û merdo.
- Her kes mat maneno kes ey Serdarî yew esnawbaz senî awe de fetesîyayo.
- Beyi vîya manena.
- Hesên Axa sibarojê Beyi sero bi rojan fikirîyeno.
- Huseyn Axa pa dewijan ra her kes paweno ke bira Hesên Axayî Beyi sero çî ya.
- Na rewş Hesên Axayî zaf kena bêçare û zaf ver keweno.
- No mabên de dewijî xo mîyan de qalan çarnenê ke Beyi do se biba û birr çî bena.
- Her kes bi qasê ke Serdarî ver kewt, Beyi sero zî xemgîn benê.
- Hesên Axa bira xo dano ke mareyê Bengî û Beyi bibirno.
- Cinîya Bengîyî Ziravi na rewş sero zaf celêno û etirîyena.
- Eskerê ke şîyere cayêk, dewe de vîndenê.
- Eskeran ra yew çim erzano Beyi.
- Bengî lekmate dano eskerî ro.
- Dewijî eskeran îkna kenê ke wa gereyê Bengîyî nêkerê.
- Labelê ekser qala xo de nêvîndeno, gereyê Bengîyî keno.
- Başçawiş Wisif yeno dewe.
- Huseyn Axa eskeran keno meyman.
- Başçawiş Wisif ma tenya îfadeyê Bengîyî gênê û veradanê.
- Huseyn Axa û Hesên Axa, Başçawiş ra bawer kenê û Bengîyî gênê danê destê eskeran.
- Başçawiş nêtê xo yê raştken nawneno înan.
- Bengî û Mela Mehmûd pîya desteser benê.
- Eskerî eşkere kenê ke Mela Mehmûd zî tede yo.
- Her dîyan Xarpêtî de dekenê pey berî.
- Dewijî sebake Hesên û Huseyn Axayan, Bengî dayo destê dewlete, înan suçdar vînenê.
- Hesîba û pa dewijan ra vanê ke nê probleman rê sebeb Beyi ya, heme çî aye sero vejîya.

- Geloyê Xînt çîro ke verê mudxaleyê na mesele nêbîyo, huşayo, xo suçdar vînenê.
- Geloyê Xînt vejîyeno yew serbanê dewe û qîreno ke dewijî neheqîya kenê Beyi rê.
- A hing de Kerwa Bîlal estor wenîşte yeno dewe û vano “Serdar nêmerdo, ame.”
- Geloyê Xînt heme çîyî ra pey bareno dewijan ro û vano: “De vajê, nîka vajê Sayerekijî, nika Beyi se bena.”

D. CA

Hîkaye dewêka, nameyê xo Sayerek a de cirîyeno. Na dewe de, dewijî debara xo bir ez, bexçe û cite kenê. Dewêka qij a. Rojawanê dewe de keyeyê Hesên Axayî esto. Kışta goristanî de yo, cayêko bêjî yo. Rojhelatê dewe de banê Huseyn Axayî esto. Na kışta dewe zergûn a, dar û birr û rezî estî. Heme ca kesk o.

Dewe mîyan de eynîyî estî. Şar nê eynîyan pîroz û mukaddes qebul keno. Kitabî de behs beno ke Serdar zaf weş esnaw keno. seke ma tîya ra vejê cayo awî yo. Tede royî estê ke Serdarî tede esnaw kerda. Nînan ra teber zaf behsê herbê şêxî beno, Tîya ra kê mî xirab ma eşkenê mintiqa sero texmînan bikê. Labelê dewêka bi nameyê xo Sayerek çin a, biba zî mi kesî ra nêşnawita.

Sey yew mekanî cayê bînî de Xarpêt vîyareno. Tîya şaristanêko pîl o. Mela Mehmûd û Bengî uca heps de yê. Xora Hesîba zîyaretê înan ra pey Xarpêtî tesvîr kena. Hesîba behs kena ke: Şaristan zaf qelebalix o. Behsê otomobîl ke, aye rê ecîb yeno. Kincê merdiman, xususî têbestişê cinîyan zaf bala aye anceno û xerîb yeno.

E. DEM

Ma qiseyanê karakteran ra fehm kenêke wextê ihtîlalêkî de vîyareno no hîkaye. Darbeyê Serra 1960 ra pey, waxtê serekkomarîya Cemal Gurselî de.

Tesîrê demî kesayetan û serebûtan sero zaf esto. Na dewe de verî herbê şêxî vejîyaya. Dima 1960î de darbe beno. Dem hewayêk o ke yew eskero bêrutbe zî çimanê dewijan de dewlete reyra yewhesab o.

Ma ke kitabî wend, demê xo de tesîrê herbê (serewedartiş) şêxî dewijan sero rehetî eşkenê bivînê. Zulmê dewlete tersê şarî de dîyar bîyêne. Sewbina çîyo ecêb. DewijE emrê xo goreyê herbê şêxî kenê. Mavajê serra bîyîşî wina vanê: Herbê şêxî ra 4 serrî pey maya x ora bi. Herb hende dewe sero tesîr kerdo ke mîladê înan o zahîrî bîyo.

Sewbina het ra Geloyê Xînt wendeyê Efendîyî bi herfan latînkî mat maneno. Tîya ra zî ma fehm kenê ke înkîlabê herfan heme weş nêronîşt. Mîntiqaya ke dewe tede ya hetê perwerdehîye ra zaf apey a.

F. PÊKEWTIŞÎ

Tahlîlê eseran de kesayetî, serebûfî, cayî û demî mîyanê xo de bîyerê têvervistiş. ez binê nê sernuşteyî de wazena pêkewtişê ke mîyanê keseyetan de asîyenê bika miyar.

1. HESEN AXA - HUSEYN AXA

Her di karakterî zî ruspîyê dewe yê. Dewe de cayê înan taybet o. Banê Hesen Axayî rojawanê dewe de, bi goristanî ra têkişte û derûdorê banî bêjî yo. La banê Huseyn Axayî rojhelatê dewe de, dormareyê ey de birrî, razî, bexçeyî estê, cayêko zergun o. Erdê Hesen Axayî zaf ê la o xebat ra hes nêkeno, bi icare debare xo keno; Huseyn Axa zî eksê Hesen Axayî hêgayê ey tay ê la zaf jîhat o, o bi xo rameno û çînenno, debara xo bi destê xo vejeno.

2. GELOYÊ XÎNT - HESÎBA

Geloyê Xînt merdimêko hêşkewte yo labelê seke name ha pa dewijî ey zaf hêşkewte nêvînenno. Geloyê Xînt esetanê komelê yê xiraban kebil nêkeno, taasub ra zî eciz o. Hesîba zî eksê ey kulturê fesadîye vila kena, hil û gam zemê şarî kena, zaf reyan neye bi şarî kena. Xo bi xo eşkena çîyanê nêbîyeyan veja û şarî nê zuran rê bida bawerkerdiş.

Geloyê Xînt yew het ra vano peyxemberî zî xeletîye kenî pîrazîya înan a mutlak red keno la hetê bîn ra zî vana nadînya Efendî sero pironîyaya. yew ca de bawerîya bêşert red keno la cayo bînî de nezdî bîyîşê ey Efendî ro nawneno ke taasubo bin heskerdişê ey ê Efendîyî de esto.

Hesîba verê hemîn nawnena ke rewşa birayê xo sero zaf ver kewena la badî bira xo vîra kena û heme mesulîyet fînena vîyeyê Beyi û bi no hewa xo mîyan de hetê nezdîbîyîşê na rewş de pêkewena.

3. BAŞÇAWIŞ WISIF

No karakter nê eserî de ma şênê vajê ke hukûmatî û dewlete temsîl kena. Verê hemîn dewijan rê baş o, vesfê dewe û cuya dewe dano. Dewijî pê peşerîyenê. La key ke waştîşê zerrîya ey bîyê gef dewijan weno.

Yewna het ra zî eskero ke Bengî ra lekmate werdebî verê sond waneno ke gerreyê ey do nêkero la badî hezar çî ser neno û gerreyê ey keno.

4. BEYI – ZIRAVI

Nê di karakterê verê yewbînan ra zaf heskenê la badê marebirnayîşê Bengî û Beyi ra pey, Ziravi bena duşmena Beyi.

5. EFENDÎ

Hewayo ke komel nê karaterî vîrena, o yew şêx o. Yanî yew alîmo zana, îbadetê xo de durust û hetê dînî ra zî komelî rê yew nimune yeno zanayîş. Labelê seke ma cuya ey ra, qiseyanê ey ra vejenê raştîye sey zanayîşê şarî nîya. Dîndarîye wa uca bimana verba dînî têkoşîn keno. Çi rîtuêlê dînî estê nêano ca. Kuranî sey tarîxê ereban vînenê. Eşkere keno ke Homa bi destê însanan xelegîya. Tesîrê ey ê dînî ra teber tesîrê ey ê îdeolojîk polîtîk esto.

G. KITAB KAMJÎN TEWIRO EDEBÎ MÎYAN DE CA GÊNO

Kitab hetê şekl û tedeyî ra ke ame etudkerdiş sey hîkaye yan zî romanî şeno bêro qebilkerdiş.

Ma ke hetê şekl û tedeyî ra ewnîyayê nezdîye tewirê hîkayeyî yo. Çunkê kitab karakteranê eslîyan ra zafêr serebûtan sero vinderto. Hûmara rîpelan zaf nîya. Tasfîrê cayî zaf nêbîyo, ca zaf dîyar nîyo.

Hetê bînî ra kem a ewnîyayê, tedeyî ey hende romanî dekerde yo. Mana de giranîye esta. Bi tay vateyan zaf çîyî eşkere bîyê nê eserî de.

Ez wina fikirîyena ke no eser beyntarê hîkaye û romanî de yo. Coka hetê tewirê edebî de ma eşkenê vajê no kitab yew “Novella(Novelette)” yo.

H. ETUDE SOSYOLOJİK Û PSÍKOLOJİK

Nê eserî de komelêko besteyê edet û kulturê xo yo vejîyeno verê ma. Beno ke babeta eslî yê kitabî dewêka şenike ca û rewşa cinîye ya. Eke yew cinîye binê hukmê yew camerdî de nêba, na rewş komelî sero problem a. Coka heme dewe kar û gureyê xo veradana, tenya sibarojê cinîyeka vîyaye sero qisey kena. Key ket ede mendî û problemî bîyê bêşare cinîye kenê sebebê probleman. Merdim ke nê kitabî wend hîs keno ke nê komelî de cinîbiyîş çend çîyêde çetin o.

Tesîrê demî însanan sero zaf o. Herbê şêxî û dima darbeyî reyde şarî çim de dewlete û hukûmet bîyo çîyêko merdim ganî tira biterso. Tîya de Bengî ke lekmat dano eskerî ro tesîrêko ecêb virazeno. A hinge de ê ke uca de yê zaf tersenê. Çunkê lekmeta ke guraya eskerî ro seke biguna dewlete ro. La dima na mesele na lekmate vengana dana, dewe bi dew fekê şarî de gêrana. A kula ke zerrîya şarî de bi na lekmate sist bena.

Hetê psîkolojîkî ra zaf tehlîlê biteferuat çin ê. Hesen Axa wexto ke qerar dano xo mîyan de zaf xecelîyeno. Geloyê Xînt zî nê serebûtê ke arîyenê xo mîyan de problemanê psîkolojîkan anceno.

I. ESER DE BAWERÎYÊ KOMELÎ

Ma ke ewnîyayê na dewa qic a ke kitabî de vîyarena hetê dînî ra şêxîtî û murîdtîye asîyenê. Dewe Keyeyê Şêx Elî Palî ra zerrî ra beste ya. La no hes û pabesteyî dîn ra teber hina zaf besteyîya îdeolojîk û polîtîk a. Dewijî her tim behsê herbê şêxî kenê. Dewê ke derûdore de yê, çî şêx û elîmî estê bi destê hukûmatî derdest bîyê.

Kitabî mîyan de sewbîna nimûneyî estê ke ra raştîye nawnenê ma. Mela Mehmûd nimajî sero azan waneno la na dewe de çî rey emaat piro nêniyeno. Çunkê tewr kêmi ganî çewres kesan ra bîyero meydan.

Şêxi dewijan sero zaf çîyan ra muhîmêr benê. Kitabî mîyan de gelekî sehneyî estê ke na raştîye anê çiman ver. Hesên Axa ke tede mend, nêzana ke se bikero, derdê janê xo fotografê Şêx Evdirrehîm de eşkere keno.

Reyna ma ganî vajê ke Efendî yo ke keyeyê şêxî ra yeno, zaf cayn de nawnena ke nezdîbîyayîşê dînî zafînî îdeolojîk o.

Nînan ra teber “Ênî”yî dewijan sero cayê pîrozî yê. Hîkaye û estanikî êniyan sero vajîyenê.

Dewijî edetanê xo bi dînî zixm kenê. Cinîya vîyaye danê vistewreyî, seba ke bîyero qebilkerdiş vanê ke peyxamberî zî wina kerdo.

PEYNÎ

No kitab motîfanê şarî bi hewayêko dewlemend mîyanê xo de hewêneno. Wendox tira tehmê hîkayeyê şarî gêno.

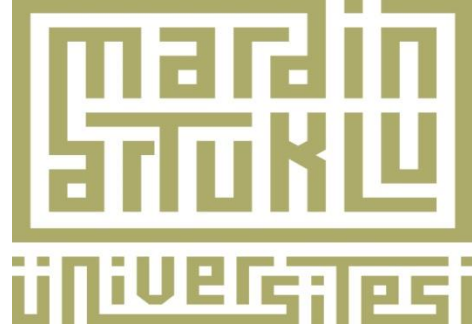
Wendoxî ke kitabî wend şêro birehetî xo dekero herinda Beyi, empatî bikero. Wendox şêno x ora, merdîmanî xo ra, dormareyê xo ra zî sey nê hîkayeyan bivîno. Nê semedî ra nuştox zêde hîsanê Beyi sero nêvinderto ke wendoxî rê ca akero. Wendox rehetî xo defîno herinda Beyi.

Tesîrê cuya dewe, orf û edetan cuya însanan sero çend muhîm o ma eşkenê nê kitabî de bivînê. Bi hewayêko zelal dem, dîn, ca û kesayetî însanan sero senê tesîr kenê eşkere kerdo.

Vateyê weşî keş arî mîyan de estê reyne nê kitabî de ca gênê.

Daşinasnayîşê tay karakteran de tîkê kêmi mendo. Mavaje kem a Serdaî qey nêşinasna bin ê kitabî. Yan zî Bengî nê meseleyan sero çi fikirîyeno, çi hîs keno kitabî de zaf zelal ca nêgirewta. Ma nînan sey keamsî zî eşkenê bivînê labelê goreyê mi wendoxî de merak vîrazeno.

Ez bawer nêkana ke no kitab qedîyayo. Xora ma nameyê kîtabî ra zî fehm kenê, Nuştox ma ra persêk perseno. Cewab ma ra paweno. Hêvî kena ke rojêk dewamê nê kitabî bîyero nuştiş. Bi nê vatişan peynîya xebata xo ano.

T.C.

Mardin Artuklu Üniversitesi

Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü

Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı

Tezsiz Yüksek Lisans Projesi

“BEYİ SE BENA?” ÜZERİNE TAHLİL

Veysel ACAR

15721008

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Shahab VALİ

Mardin 2018